

Ks. Janusz Frankowski

TRZECIA KSIĘGA EZDRASZA

Sposób, w jaki materiał biblijny został wykorzystany w 3 Ezd, rodzi wiele problemów (chodzi przede wszystkim o stosunek układu 3 Ezd do układu kanonicznego Ezd-Neh). Pismo jest również ciekawe ze względu na czystą greczyznę. Wiele ksiąg Septuaginty jest przetłumaczonych — najdelikatniej mówiąc — bardzo złym językiem. Z 3 Ezd widzimy, że diaspora żydowska dysponowała możliwościami dokonania przekładu poprawnego pod względem językowym, a nawet na dobrym poziomie literackim.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

Księga znajduje się w Septuagincie i nosi tytuł *Ezdrasz 1* (*Esdras A*), podczas gdy kanoniczne księgi Ezdrasza połączone w jedną całość noszą nazwę *Ezdrasz 2* (*Esdras B*). Tytuł *Trzecia Księga Ezdrasza* pochodzi z wersji łacińskiej.

Treść księgi zasadniczo nie wnosi nam wiele nowego, ponieważ w przeważającej części pokrywa się z ostatnimi rozdziałami 2 Krn, dużymi fragmentami z Ezd i kilkunastoma wierszami z Neh, mianowicie podaje historię biblijną od Paschy Jozjasza do działalności Ezdrasza. Jedyne — oprócz krótkich fragmentów 5,1—6 i 1,21 n — opowiadanie o konkursie mądrościowym trzech młodzieńców ze straży przybocznej Dariusza zawarte w rozdz. 3—4 stanowi odrębną własność księgi.

W księdze znajdują się poważne powikłania chronologiczne oraz pewne sprzeczności. Mianowicie w 2, 12—26 autor (kompilator) wydaje się przyjmować, że najpierw panował Artakserkses, a dopiero po nim Dariusz. Wg 1,7—11 naczynia Świątyni oddaje Judejczykom Cyrus, zaś wg 4,44.57 — Dariusz. Wg 4,13 — 5,6 Zorobabel jest na dworze Dariusza i rusza do Jerozolimy za czasów tego króla¹, wg zaś dalszego tekstu, zgodnie z kanonicznym Ezdraszem. Zorobabel wraca do Jerozolimy od razu za Cyrusa z pierwszą grupą wygnańców, i w drugim roku panowania Dariusza kończy budowę Świątyni.

Przy tym wszystkim — jak wspomnieliśmy — księga jest napisana poprawną greczyzną: dużo lepszą niż tłumaczenie Krn, Ezd i Neh. Nado imiona własne królów i innych osób są najczęściej podane w formie greckiej: np Artaxerxes (kan. Ezd. Arthasastha).

Księga kończy się słowami „I zebrali się”, wydaje się więc być niedokończona (por. jednak § 3, „Powstanie księgi”).

Wreszcie zaznaczmy, że w Kościele aż do V wieku księga była

¹ Wg 5,5 wraca (tylko) syn Zorobabela — Joahim.

szeroko przyjmowana jako kanoniczna. Pierwsze wyraźne zakwestionowanie kanoniczności pochodzi od św. Hieronima.

2. TREŚĆ

Ze względu na bliskie podobieństwo większej części 3 Ezd z tekstami ze wspomnianych ksiąg kanonicznych, podaję treść w dużym skrócie, jedynie tekst 3,1 — 5,6 zostanie przedstawiony szerzej.

Uroczysta Pascha Jozjasza pod Megiddo, dzieje ostatnich królów Judy, upadek Jerozolimy, niewola babilońska (Rozdz. 1 = 2 Krn 35,1—36,21).

Dekret Cyrusa i oddanie Judejczykom naczyń Świątyni (2,1—11 = Ezd 1,1—11).

List Samarytan do Artakserksesa z oskarżeniami w związku z odbudową przez repatriantów murów Świątyni (w Ezd jest mowa w paralelnym liście o murach miasta) (2,12—26 = Ezd 4,7—24).

Popisy w mądrości: Co jest najmocniejsze? (3—4). Trzech młodzieńców ze straży przybocznej Dariusza postanawia urządzić coś w rodzaju zawodów mądrościowych: każdy z nich ma powiedzieć, co uważa za najsilniejsze, a król i jego rada osądzą, kto dał najlepszą odpowiedź. Zwycięzca ma być drugim po królu i ma być sowiec obdarzonym. Pierwszy z młodzieńców pisze, że najsilniejsze jest wino, drugi że król, trzeci, że kobiety, jednak ponad wszystko zwycięża prawda. Pierwszy: wino jest najsilniejsze, bo zwycięża umysł każdego człowieka i czyni takim samym króla, jak i sierotę. Drugi: ludzie nad wszystkim panują, nad ziemią i morzem, a nad wszystkim król. Trzeci, imieniem Zorobabel, Żyd: kobiety rodzą króla i cały naród; mężczyźni cenią kobiety ponad wszelkie bogactwa i w napięciu oczekują ich uśmiechu; jednak prawda jest silniejsza niż wszystko: w winie, w królu, kobietach ludziach oraz ich czynach jest nieprawość i w swej nieprawości giną, prawda zaś żyje wiecznie i zwycięża; błogosławiony Bóg prawdy. Młodzieniec zamilkł, a cały lud zawołał: Wielka jest prawda i ona jest najsilniejsza. Król zapytuje Zorobabela, czego żąda w nagrodę, ten zaś prosi o zezwolenie na odbudowanie Jerozolimy i Świątyni i o oddanie świętych naczyń. Król pisze list do zarządców krajów sąsiadujących z Judeą, aby udzielili Judejczykom wszelkiej pomocy. Oddaje również święte naczynia.

Grupa wygnańców rusza do Jerozolimy. Jest wśród nich Joahim, syn Zorobabela(!), „który za panowania Dariusza... wypowiedział mądre słowa”(!) (5,1—6).

Spis osób powracających z Zorobabelem(!) i innymi przywódcami; rozpoczęcie odbudowy Świątyni; wstrzymanie robót z powodu machinacji Samarytan (5,7—71 = Ezd 2,1—4,5).

Podjęcie budowy Świątyni pod wpływem zachęty proroków Ag-

geusza i Zachariasza; trudności; szczęśliwe ukończenie (6,1—7,9 = Ezd 5,1—6,18).

Radosna Pascha wygnańców (7,10—15 = Ezd 6,19—22).

Przybycie Ezdrasza (z nową grupą wygnańców) do Jerozolimy (8,1—64 = Ezd 7—8).

Wystąpienie Ezdrasza przeciw mieszanym małżeństwom (8,65—9,36 = Ezd 9—10).

Uroczyste czytanie Prawa (9,37—55 = Neh 7,72—8,13a).

3. POWSTANIE KSIĘGI

Jak widzieliśmy, księga jest kompilacją tekstów z 2 Krn i Ezd — Neh. Tłumaczenie zostało dokonane bezpośrednio z tekstu oryginalnego. Niektórzy sądzą, że Ezd A zawiera teksty z pierwotnej Septuaginty, a znajdujące się obecnie w Septagincie tłumaczenie Krn, Ezd i Neh pochodzi od Teodocjona².

Istnieje problem, czy układ materiału, jaki podaje 3 Ezd — układ różniący się od kan. Ezd-Neh — jest wynikiem dowolnego wykorzystania tych ksiąg (już istniejących), czy też jest śladem po pierwotnym układzie dzieła Kronikarza. Zdania autorów są podzielone. Jedni wypowiadają się za pierwszą możliwością, inni za drugą.³

Opowiadanie o trzech młodzieńcach jest fragmentem zupełnie odrębnym i sztucznie do księgi wcielonym. Jest to prawdopodobnie opowiadanie perskie, które zostało przekształcone — w duchu opowiadań o mądrości Daniela — w opowiadanie żydowskie. Śladem tych przekształceń jest choćby to, że na początku nagrodą dla zwycięzcy mają być liczne dary i honory, zaś w zakończeniu zamieniają się w nagrodę wybitnie żydowską, a mianowicie — pozwolenie na odbudowanie Jerozolimy. Nadto można zadać pytanie, czy odpowiedź trzeciego młodzieńca była w pierwotnym opowiadaniu podwójna (kobiety, prawda)⁴. W każdym razie uzasadnienie, że prawda jest najsilniejsza, nie jest tak spoiste pod względem treściowym i formalnym jak poprzednie, lecz jest raczej zbiorem dość luźnych zdań, nie zawsze ściśle na temat.

Kiedy księga powstała? Według wszystkich autorów *terminus ad quem* powstania jest wykorzystanie księgi przez Józefa Flawiusza w *Antiquitates* 11,1—6 (ok. 90 r.; dodajmy, że Józef pomija [nie

² J. B. Frey, SDB 1, 432; O. Eissfeldt, *Einleitung in das Alte Testament*³ 1964, 779.

³ Ostatnio za drugą opinią wypowiedział się K. F. Pohlmann, *Studien zum dritten Esra. Ein Beitrag zur Frage nach dem ursprünglichen Schluss des chronistischen Geschichtswerkes* (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments, H. 104), Göttingen 1971. Autor sądzi, że w 3 Ezd posiadamy pierwotne ujęcie historii Kronikarza odnośnie do powstania kultycznej społeczności żydowskiej w Jerozolimie po niewoli.

⁴ O. Eissfeldt, *dz. cyt.* 780.

zna?] kan. Ezd.-Neh). Idąc wstecz od tej daty podaje się najróżniej lata powstania: od I w. po Chr. do II przed Chr. A. E i s s f e l d t widzi jako *terminus a quo* istnienie księgi Daniela (165 r. przed Chr.), a nadto podkreśla, że w Ezd. A spotykamy się z nieskażoną greczyzną, jaką wykazują wczesne tłumaczenia, i w związku z tym datuje księgę na II w. przed Chr.⁴

4. PROBLEM KANONICZNOŚCI

Jak wspomnieliśmy, 3 Ezd wchodzi w skład Septuaginty oraz była uważana przez pierwotny Kościół aż do czasów św. Hieronima za kanoniczną. Ojcowie cytowali księgę na równi z innymi księgami Pisma św., synody afrykańskie przyjmowały *Pierwszą i Drugą Księgę Ezdrasza*, co oznaczało właśnie greckie księgi *Esdras A* (3 Ezd) i *Esdras B* (kan. Ezd—Neh). Skreślenie więc 3 Ezd (Ezd A) z kanonu stanowi bardzo poważny problem co do kryteriów kanoniczności i rodzi zagadnienie, czy rzeczywiście kanon przyjęty przez sobór Florencki i Trydencki obejmuje wszystkie istniejące księgi natchnione. Do dzisiejszych dni podnosiły się głosy twierdzące, że 3 Ezd jest księgą natchnioną i wyłączenie jej z kanonu było błędem. J. B. F r e y, SDB 1, 432—441, przedstawia te głosy i omawia szeroko problem. W wyniku analizy dochodzi do wniosku, że jednak wielu Ojców wymienia tylko jedną księgę Ezdrasza, a określenie „dwie księgi Ezdrasza” oznacza często oddzielone już księgi Ezdrasza i Nehemiasza.

Warszawa

Ks. JANUSZ FRANKOWSKI

O. Franciszek Małaczyński OSB

OB RZĘDY WT AJEMNICZENIA CHRZEŚC IJAŃSKIEGO DOROSŁYCH

Dnia 6 stycznia 1972 Kongregacja Kultu Bożego opublikowała *Ordo initiationis christianae adultorum*¹. Obrzędy te zastąpią w Rytuale Rzymskim rozdział: *De Baptismo adultorum*. Nowe obrzędy obejmują nie tylko chrzest, lecz cały proces inicjacji chrześcijańskiej: katechumenat oraz sakramenty chrztu, bierzmowania i Eucharystii. Księga obejmuje następujące rozdziały:

⁵ O. E i s s f e l d t, dz. cyt. 781.

¹ Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli P.P. VI promulgatum, *Ordo initiationis christianae adultorum*, editio typica 1972.